

Frågor och svar från Stefan Backlunds föredrag må 13.4. om försvarets underrättelsetjänst i 1915-1918

Fråga: Vad gick skuggningsoperationen 1918 ut på ?

Svar: I Helsingfors skuggades de röda ledarna, eller förmodade ledarna, av de vita. Man följde med vem som kom till Smolna, de rödas högkvarter, och vem som gick därifrån, samt vart de gick.

Uppgifterna skrevs ner på små lappar, som var lätta att gömma. Man tror att det rörde sig om ca. 200 namn. Någara av lapparna finns bevarade, men däremot finns det inga systematiska, heltäckande arkiv pga sakens känslighet.

För övrigt fanns det angivare på bägge sidor.

När tyskarna efter sin landstigning i Hangö nådde Helsingfors den 13.04.1918, kom namnen till användning för att få fast misstänkta röda ledare. Många av de röda ledarna hade dock flytt till Ryssland / Sovjet.

Fråga: Hur fungerade samarbetet mellan de röda och ryssarna 1917-18

Svar: Ryska imperiets sönderfall under 1917 medförde även ett sönderfall av dess krigsmakt. Detta i sin tur ledde till, att ryska styrkor i storfurstendömet Finland underblåste revolutionära strävande i Finland, där var sådana fanns.

Resultatet blev, att de röda inlade ett försök till maktövertagande, som annars möjligen hade uteblivit: riksdagen hade ju redan förberett en torparlag och lagstiftat om 8-timmars arbetsdag.

Till att börja med fungerade samarbetet bra, och de röda fick stöd även i form av på den tiden tillgänglig vapentekologi, såsom artilleri och maskingevär. Gradvis efter midvintern 1918 minskade och upphörde dock stödet från de ryska styrkorna, som egentligen inte ansåg sig ha något eget intresse att ta vara på i sammanhanget.

Fråga: Hur var det med den röda sidans underrättelsetjänst 1918, var den likadan som på den vita sidan. Och hur stod det till med den ryska underrättelsetjänsten i Finland på den tiden, samarbetade de med den röda sidan?

Svar: Den röda sidan hade sin egen organisation, men den var inte av samma kaliber som den vita sidans, ledare var en målare, De saknade tekniskt kunnande och fokuserade närmast på att ertappa folk som delade ut flygblad och motsvarande. I praktiken hade de röda alltså inte en egentlig underrättelsetjänst. Vad gäller den ryska underrättelsetjänsten hade den långt kollapsat och disintegreras tidigare och spelade sålunda inte en större roll för stridigheterna i Finland.

Fråga: Hurudant kontraspionage hade den vita sidan under inbördeskriget? Fanns det "dubbespioner" eller förädare bland de vita?

Hur kom eller rekryterades underrättelse personal till den vita sidan?

Svar: Den "vita" sidan hade inget organiserat kontraspionage. Underrättelse personalen accepterades eller rekryterades på "face value" eller deras goda renommé ansågs tillräcklig och trovärdiga "vita" . Alla eller i alla fall många var frivilliga som vill stöda den "vita" sidan. De hade i allmänhet ingen som helst utbildning eller erfarenhet av av underrättelseverksamhet, utan var så gott som alla självlärda. Föredragshållaren nämnde inte någon ekonomisk compensation eller tvång vid rekrytering av vita agenter. Endast en person vid namn Edvard Bruhn "förrådde" den vita sidan i december 1915 under tortyr genom att ge falsk eller oriktig information till de röda.

Den vita underrättelsetjänsten lyckades också värva ryska officerare. Den viktigaste var kapten Winogradov som förmedlade uppgifter till de vita om befästningslinjen som byggdes 1914-1917 och omgärdade Helsingfors.

Fråga: Var stödet i Finland för en revolution och maktövertagande betydande.

Svar: Stödet var rätt stort bland arbetare och torpare. Bolsjevikerna uppmuntrade aktivt i början av 1918 socialdemokraterna att inleda sin revolution (en del deltog) men delvis hade det med det stormaktpolitiska spelet att göra.

Fråga: Efter fortsättningskriget inrättades Valpo, som ju leddes av personer med röda sympatier. Inom den militära underrättelsetjänsten var sympatierna företrädesvis på den vita sidan. Kollisionskurs?

Svar: Efter kriget befarade man att risken för en rysk invasion och ett maktövertagande var stor. Den fosterländska delen av militären uppgjorde planer för gerillaverksamhet. På grund av de röda sympatierna inom statspolisen, måste allting göras i yttersta hemlighet. Förutom vapen gömde man radiosändare i olika delar av landet. Tanken var att verksamheten skulle styras från Stockholm. I samband med Stella Polaris operationen fördes flera hundra underrättelsemän och kvinnor till Sverige. Så också hemligstämplat underrättelsematerial, bl.a. ryska kommunikationskoder och avlyssningsdata mikrofilmades i Sverige före arkivet förstördes. Dessa filmer finns fortfarande i Sverige och USA. Inledningsvis togs finländarna väl emot. Det är möjligt att denna verksamhet dämpade Rysslands intresse att invadera Finland. Småningom började dock finländarna uppfattas som en belastning för Sveriges neutrala politik. Största delen av det hemliga materialet förstördes. En del av finländarna förblev i Sverige och en del började till och med arbeta inom Sveriges underrättelsetjänst. En del reste tillbaka till Finland och många fick avtjäna fängelsestraff.

Mera läsning: Raimo Heiskanen, Saadun tiedon mukaan (Otava 1989), s. 272-274, Stella Polaris (toim. Ohto Manninen ja Timo Liene, Edita 2002), s. 427-444, Johanna Parikka Altenstedt, Stella Polaris (Docendo 2011), U.A. Käkönen, Miehityksen varalta (Otava, 1970), s. 157-172, Harry Lewing, Operaatio Stella Polaris (Kirjayhtymä 1977) ja Pekka Visuri, Paasikiven Suomi suurvaltojen puristuksessa 1944-1947 (Docendo 2015), s. 83-85.

Fråga: Hurudant vart samarbetet mellan Rysslands armé och de röda i Finland 1917.

Svar: Bolsjevikerna uppmuntrade Socialdemokraterna i Finland till revolution. Man lovade militärt stöd. I början av kriget leddes de röda garderna av den ryska översten Mihail Svetsnikov. En minoritet bland socialdemokraterna inledde revolutionen och i februari skötes alla tyngre vapen av ryssar. Därför upplevdes kriget till en början som ett frihetskrig. Mycket snabbt slocknade dock ryssarnas intresse, och kriget utvecklade sig till ett regelrätt inbördeskrig.

Fråga: Hur uppstod initiativet till underrättelseverksamhet. Om verksamheten huvudsakligen bestod av frivilliga, hur kunde man säkra deltagarnas lojalitet.

Svar: Största delen var amatörer som erbjöd sina tjänster av ett inre tvång. Även om de var amatörer på den vita sidan, var de ännu mera amatörmässiga på den röda sidan. Ryssarnas underrättelse hade kollapsat totalt.

Fråga: I ditt föredrag har du behandlat den militära underrättelsetjänsten. Fanns det parallellt en civil underrättelsetjänst.

Svar: Det fanns ingen civil underrättelsetjänst 1918.